

Archeologické výzkumy v Jihlavě v roce 1999

DAVID ZIMOLA

Čajkovského ulice 17

Dokumentace zbytků dvou archeologických objektů na stěnách stavební jámy proběhla v květnu a červnu r. 1999. Světlehnědé podloží složené z navětralé ruly a jílu (kontext 100), které se nachází pod sklepem dnes již zbouraného domu, skrývalo zbytky zahloubeného dřevohlinitého obydlí, jehož příčný profil bylo možno pozorovat na východní stěně jámy. Novodobým zdivem (k. 900) silně narušený objekt dosahoval šířky 4,24 m, přičemž se maximální zachovalá výška domu pohybovala od 0,22 do 0,88 m. Změřit druhý rozměr obdélného objektu se nepodařilo, neboť jeho zbytek zmizel při stavbě sousedního domu (Čajkovského ul. č. 15) nebo byl vybagrován v případě domu č. 17. Výplň zahloubené části obydlí představovala cihlově červená až černá destrukční vrstva, vzniklá silným požárem (k. 101). Kusy propálené hlíny a spálených dřev, nacházející se v hojné míře ve výplni, tvořily ve své době dřevohlinitou konstrukci domu (k. 102). Na základě skromných nálezů keramiky lze zánik celého objektu zařadit na přelom 13. a 14. století nejpozději však do 1. poloviny 14. století.

Druhý objekt sloužil s největší pravděpodobností k výrobním účelům a na profilu se projevil jako oválná jáma s plochým dnem. Hnědočerná prachová hlína, která jámu po zániku vyplnila, obsahovala četné úlomky cihel, kamenů, mazanice, uhlíků, keramiky a především železné strusky. Zánik objektu můžeme na základě keramických nálezů datovat do závěru středověkého období, tzn. do 1. poloviny 16. století. Zůstává však otázkou, co se na tomto místě odehrávalo (výroba železa či kovářství?) a zda se přece jen nejedná o část zaniklého domu či sklepa vyplněného navážkami.

Masarykovo nám. 54

Výzkum pod podlahou střední části domu, známého dlouhá léta pod názvem „Pasáž“, na hlavním náměstí v Jihlavě odhalil archeologickou situaci dokumentující zánik středověkého domu následkem požáru. Pod nánosy navážek (kontexty 100 a 101), které pochází z dob přestaveb objektu od renesance po úpravu původně středověkého domu na kavárnu ve 20. a 30. letech 20. století, jsme obnažili zeď s pravidelným vrstvením kamenů a menším množstvím cihel (k. 900). Dolní část zdi, zahloubená do jílovitého podloží (k. 104), nesla stopy silného žáru. Na ni navazovaly destrukční vrstvy, které vyplnily prostor uvnitř domu po nešťastné události. Jednalo se o písčitou hlínu (k. 103) promíšenou četnými úlomky cihel, kamenů, malty a keramiky, kterou překryla kompaktní uhlíková vrstvička (k. 102) představující ohořelou stěnu, zřícený strop nebo podlaží. Fragmenty keramických nádob získaných z kontextu č. 103 umožňují datovat celou událost do druhé poloviny 15. století s možným přesahem do století následujícího. Kromě do červena vypálené zdi připomínají pozdněstředověký požár i odebrané vzorky cihel s očouzenými stěnami. Stopy ohně byly zaznamenány pouze u jedné z větších stran cihly o celkových rozměrech 13,5 x 5,5 x ? cm.

Rozsahem nevelký archeologický výzkum zachytil stopy katastrofické události, která postihla severozápadní část horního náměstí někdy v průběhu první poloviny 16. století. Na základě důkladnějšího studia archivních pramenů bude snad v budoucnu možné požár přiřadit ke konkrétní historické události.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie (ul. Matky Boží)

Celkem čtyři sondy o rozměrech 1 x 1 x 1 m byly vykopány během března ve východní lodi kostela a na východní straně kvadratury minoritského kláštera. Sondy I – III obnažily základové zdivo severní a východní zdi kostela (I, III) a sloupu na rozhraní hlavní lodi, východní lodi a transeptu (II). Základy kostela, jejichž vznik můžeme datovat do období kolem poloviny 13. století, tvoří převážně žula různých velikostí, vytěžená v některém z lomů v blízkosti Jihlavy nebo sesbíraná na okolních polích. Jednotlivé kameny jsou spojovány kvalitní žlutohnědou maltou. Základové zdi pokračovaly do hloubky i po dosažení dna výkopu (1,2 m od stávající podlahy) a jsou tudíž zapuštěny minimálně 60 cm do podloží. V rostlé jílovité půdě jsme nezaznamenali žádné stopy po výkopovém žlabu pro zeď.

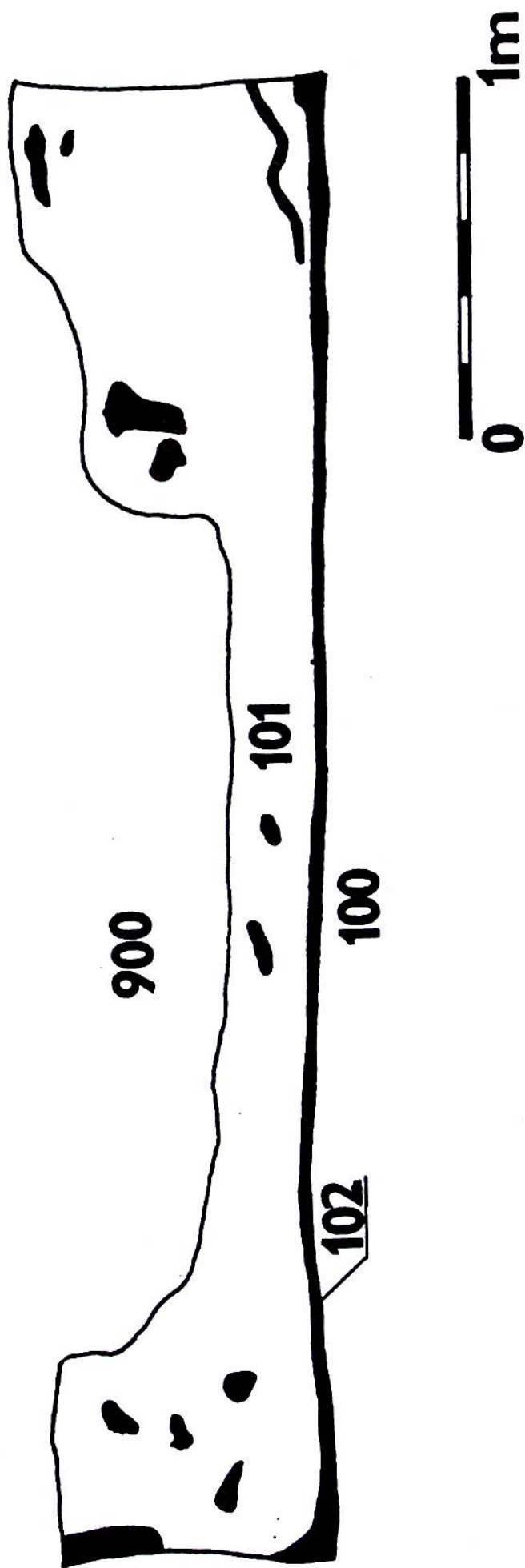
Svrchní část jílovitého podloží (kontext či vrstva č. 109) byla působením vody zbarvena do šedozenomodrých barevných odstínů, vlastní podloží tvořil světlehnědý jíl. Původní půdní horizont (k. 108), 15 – 20 cm mocný, se nacházel bezprostředně na podloží. Během předlokačního období vznikala postupně v těchto místech Jihlavy tmavohnědá jílovitá hlína díky působení kořenů stromů na podloží a ukládání humusu. Z vrstvy nebyly získány žádné archeologické nálezy, které by naznačily stáří nejstaršího horizontu. Kousky dřev a uhlíků zastoupených ve vrstvě naznačují využívání žďáření lesa k vytvoření prostoru pro stavbu kostela.

Na k. 108 dosedalo padesáticentimetrové souvrství skládající se z celkem osmi vrstev, přičemž každé ze čtyř dvojvrstev představovalo samostatnou podlahu (vždy vrstva dorovnávkou a vlastní podlahou). K prvnímu zarovnání terénu uvnitř východní lodě použili stavitelé chrámu nakopanou zeminu, získanou s největší pravděpodobností při hloubení základů. Nejstarší hnědožlutá jílovitá dorovnávková vrstva (k. 107) obsahovala oglejované kusy zeminy, které se v nálezové situaci projevovaly jako zelenomodrošedé čočky. Až 15 cm mocná dorovnávková vrstva posloužila nejen k vyrovnání terénu, ale také jako podklad pro podlahu č. 106. Tato podlahu sestávala ze silně zvětralého maltového lůžka s příměsí zeminy, do nějž byly umístěny dlaždice z červené pálené hlíny, které byly později až na výjimky odstraněny a snad druhotně použity. Celé souvrství č. 106–107 můžeme časově zařadit na samý počátek výstavby kostela ve 40. a 50. letech 13. století.

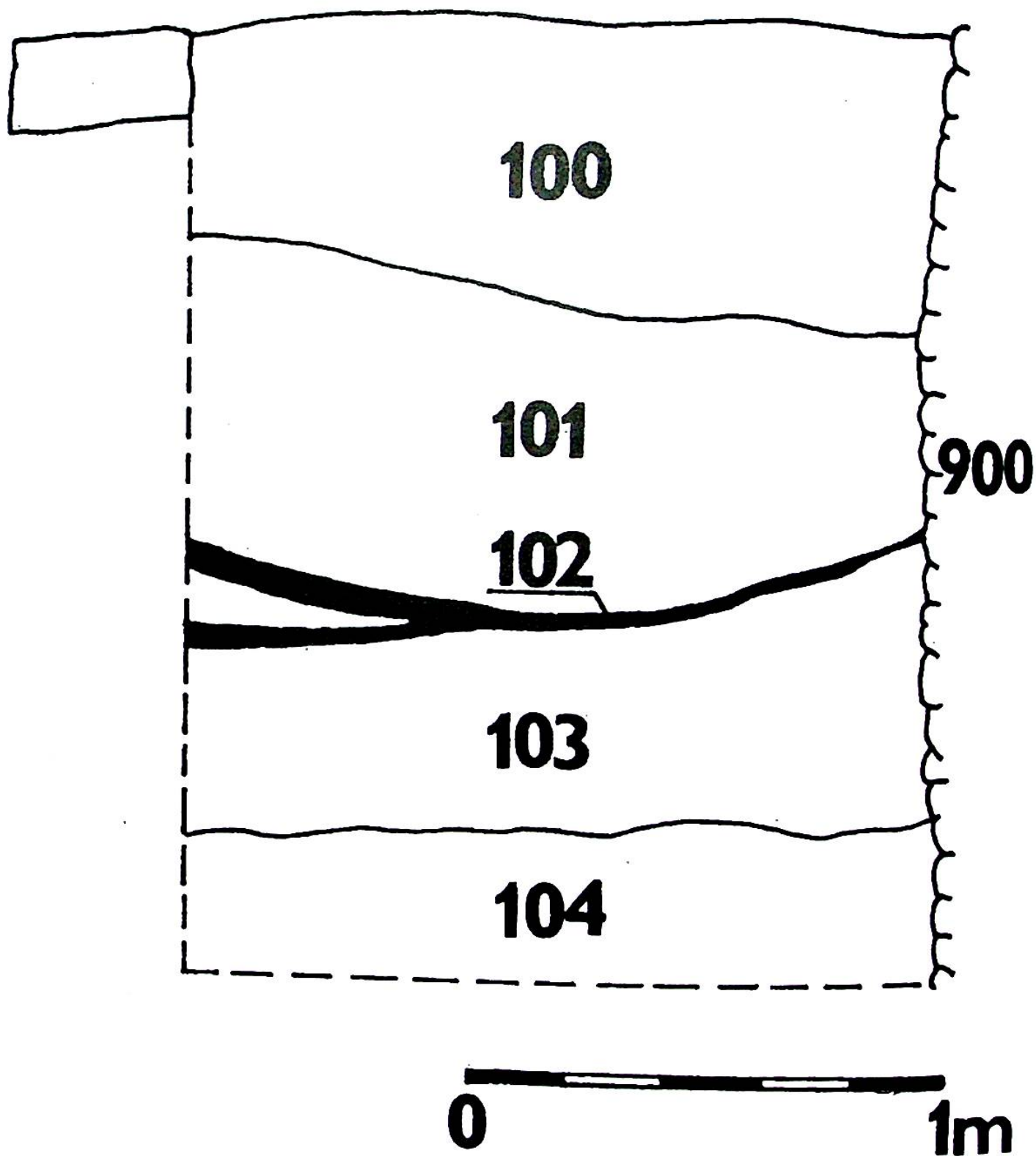
Nejstarší podlahu vyřadila z provozu pozdější přestavba či oprava chrámu. Podlaha č. 106 zmizela pod nánosem tmavohnědé až rezavé suti označené jako kontext č. 105. Hlavní složku vrstvy tvoří písčitá hlína doplněná kameny, fragmenty cihel, dlaždic z kontextu 106 a malty. Poměrně hojné nálezy spáleného dřeva a očouzených dlaždic naznačují možnost přestavby kostela po požáru. Katastrofa tohoto druhu postihla minoritský klášter během dobývání Jihlavy zneprátelenými skupinami nižší šlechty v únoru roku 1402. Souvislost s historickou událostí a kontextem č. 105 je velmi pravděpodobná. Nová podlaha, dosahující mocnosti 6–8 cm, byla zbudována na suti, která po vyrovnání posloužila jako podklad. Protože se vrstva č. 104 dochovala díky vlhkosti v silně zvětralém stavu, nebylo možno určit, zda se původně jednalo o cihlovou podlahu (tomu by odpovídala síla vrstvy) nebo podlahu tvořenou dlaždicemi (podobně jako u podlahy č. 106). V pořadí třetí podlaha od podloží je složena z vrstev č. 103 a 102. Na vyrovnávací podklad (k. 103) z písčité hlíny smíšené s úlomky cihel a kamenů nasedá hnědožluté maltové lůžko (k. 102). I do této vrstvy byla zřejmě zasazena dlaždicová podlaha, později odstraněná. Zatím nedatované souvrství mohlo však již představovat jednu z novodobých čistě maltových nebo betonových podlah kostela. Zatím poslední pochůzný horizont zkoumané lokality reprezentuje poslední souvrství – cementový nátěr (k. 101)

lahy obsahoval i suťovitý zásyp, jenž zbytek podlahy, která zanikla při úpravách kvadratury, překryl.

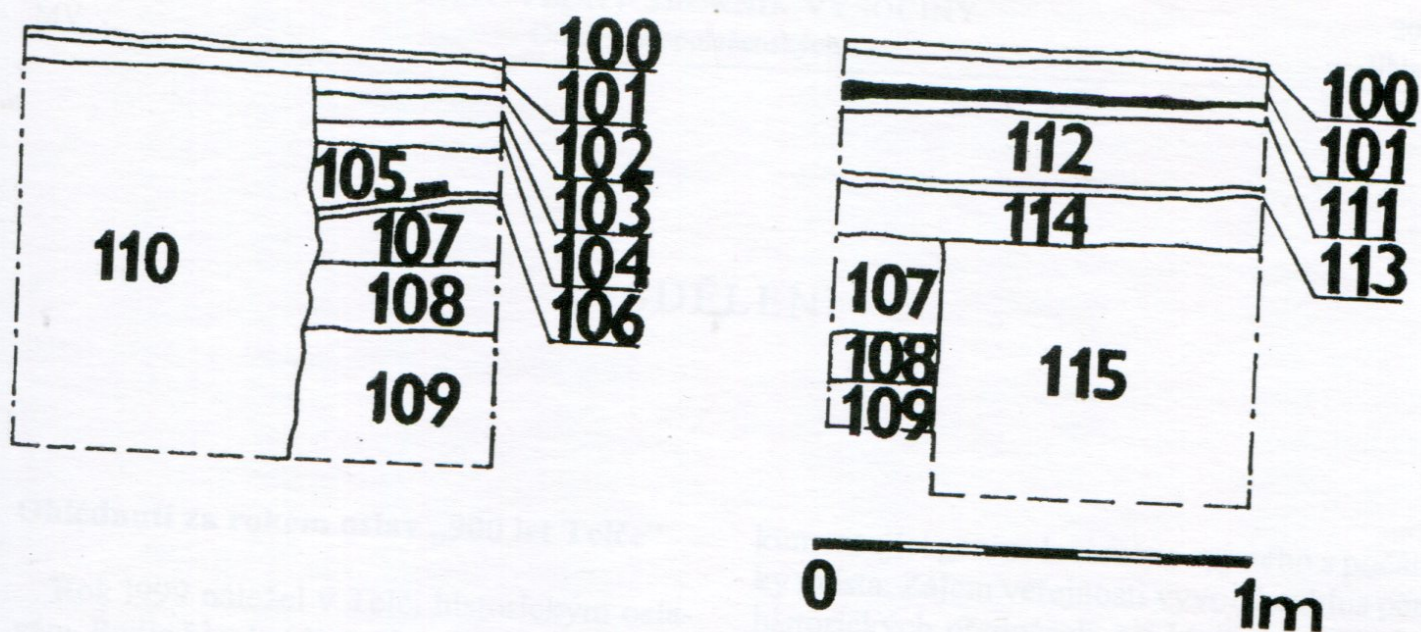
Zjišťovací výzkum nevelkého rozsahu přináší základní přehled o historii vnitřního prostoru kostela Nanebevzetí Panny Marie a přilehlého ambitu minoritského kláštera. Po celkem čtyřech kostelních podlahách se procházeli věřící v průběhu uplynulých 750-ti let. Nejstarší úroveň, jistě opravovaná, vydržela zřejmě od počátků fungování kostela v padesátých letech 13. století po úpravy stavby ve 2. polovině 14. století nebo 1. polovině století následujícího. Mladší středověká úroveň pochůzného terénu vznikla na stavební suti po požáru minoritského areálu pravděpodobně při odstraňování následků nájezdu nepřátel jihlavských měšťanů v roce 1402. Zbývající dvě úrovně podlah jsou svědky úprav kostela během 19. a 20. století. Rostlý terén pod kulturními vrstvami skrývá zásypy hrobů pravděpodobně středověkého stáří. Pohřbívání během renesanční a barokní doby však také nelze vyloučit. Poznatky o rozsahu a způsobu pohřbívání v areálu minoritského kláštera přinese až budoucí archeologický průzkum.

Obr. 1: Profil zahloubeného dřevohlinitého domu v Čajkovského ul. 17.

Obr. 2: Profil ve výkopu pro výtah v domě č. 54 na Masarykově náměstí.

Obr. 3: Profily v sondách I a II ve východní lodi kostela Nanebevzetí Panny Marie.

Obr. 4: Petr Klouda při práci s rýčem.

Obr. 5: Vít Milar při hloubení sondy I.